

بررسی شاخص های رهبری خردمندان

پوهنیار نورمحمد حشمت^۱

پوهندوی ذبیح الله قریشی^۲

خلاصه

بحث رهبری خردمندان موضوعی است که با زندگی اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی انسان ها و بطور کل با اداره کنندگان جامعه و سازمانها ارتباط دارد. رهبران خردمند با تصمیم گیری خردمندانه خویش جامعه و سازمان را به کارایی سوق میدهد.

نقش رهبران خردمند در تغییرات و تحولات تاریخی، پیروزی ها و شکست ها، ویرانگری ها و سازندگی ها، رشد و تکامل جامعه انسانی همواره محسوس بوده است.

بناً تحقیق در مورد این نوع رهبری که تا هنوز در افغانستان پیرامون آن کار نشده است، هم برای سازمانها و هم برای ادارات دولتی یک نیاز مبرم و اساسی است. منظور نگارنده پیرامون این تحقیق این است که رهبران و مدیران رفتار های خویش را با اصول همین شیوه رهبری عیار بسازند. همین تحقیق مسیر رهبری عاقلانه را برای رهبران واضح میسازد.

روش اجرای تحقیق کیفی بوده از اسناد کتابخانه به شمول، مقالات، مجلات علمی و تحقیقی استفاده صورت میگیرد. بعد از جمع آوری اطلاعات از اسناد علمی، مواد متذکره مورد تحلیل قرار میگیرد.

نگارنده تلاش میورزد که از این رساله نتایج قابل ملاحظه و درک بهتر از مفهوم اصلی رهبری خردمندان، اصول این سبک رهبری، ماهیت و ویژگی های آن حاصل گردد.

کلید واژه: رهبری، خردمندان، حکیمانه، مدیریت، سازمان، اداره

---

^۱ عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه البیرونی: نویسنده مسئول
^۲ عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه البیرونی: تقریظ دهنده

در تمام جوامع و سازمانها رهبری یک اصل مهم برای ، پیشرفت ، تغییر و تحول بوده است. این رهبران اند که زیردستان ، کارمندان و سایر افراد تحت اداره خود را رهنمایی، تشویق و تنبیه میکنند و در مسیرهای دلخواه شان سمت و سو می میدهند. رهبران در حقیقت مسیر ها را واضح میسازند که سایرین، در همان روشنایی حرکت کنند و امور خویش را انجام بدهند.

در بیان و روشن کردن مفهوم رهبر و رهبری نظرات مختلفی از دانشمندان جامعه شناس چون ماکس وبر ، ویلفرد ، پارتو و کائتانوموسکا وجود دارد که در یک جمع بندی کلی به نکات ذیل دست میابیم : اولاً باید جامعه ای وجود داشته باشد ، ثانیاً اکثریت قریب به اتفاق مردم چنین جامعه ای مطیع باشند ، ثالثاً اقتداری برتر که در فردی متجلی گشته در رأس این جمعیت قرار گرفته باشد. بنابراین به شخصی که در رأس جمعیت جامعه ای قرار گرفته است اصطلاحاً رهبر میگویند، و طریق اداره حکومت را رهبری می نامند. (فرهیخته، ۱۳۷۹:۴۶۶)

مفهوم رهبری در سازمانها، رهبری وظیفه است که ضمن آن مدیران می کوشند تا با ایجاد انگیزه و ارتباط مؤثر انجام سایر وظایف خود را در تحقق اهداف سهولت بخشیده و کارکنان را از روی میل و علاقه به انجام وظایف شان ترغیب نمایند، رهبری در مفهوم سازمانی جز جدا از مدیریت نبوده، بلکه یکی از وظایف عمده و اصلی آن به شمار می آید. (شریعتمداری، ۱۳۸۵: ۱۲۵)

بنأ رهبری یک ضرورت در جامعه است چون پیشرفت و عقب گرد جامعه و سازمان مرتبط به همین رهبری است. یکی از سبک های رهبری سازمانها و جوامع، رهبری خردمندانه است که رهبران عقلانی عمل میکنند. با خرد و عقلانیت تصمیم گیری های خردمندانه میگیرند. سوال اصلی این است که رهبری خردمندانه چی مفهومی را افاده میکند؟ رهبران خردمند دارای کدام ویژگی ها هستند که از سایرین متمایز شده اند ؟ آیا علمای علم سیاست ، مدیریت و اقتصاد پیرامون شیوه رهبری خردمندانه تحقیق کرده اند ؟

بطور خلص میتون گفت که رهبری خردمندانه در یک سازمان فرایند رهنمایی و هدایت عاقلانه رفتار مردم در یک محیط کاری میباشد(Patrick Kime Cheng Lo10w,2014:1).

طبق گفته های سوسا (۲۰۰۳) رهبری بیشتر ویژگی های شخصیتی است. این نتیجه انکشاف ویژگی هایی است که مردم را برای رسیدن به مقاصد سازمان تحت تاثیر قرار میدهد. این ویژگی ها شامل درک مردم ، اعمال قدرت و صلاحیت خردمندانه ، تفویض صلاحیت همکاران و بودن یک تصمیم سرنوشت ساز و رهبران قوتها و ضعف های شان را میدانند و آنها را خردمندانه استعمال می نمایند. (Carole,2013:32)

مسلم است که بدون رهبری و به خصوص رهبری خردمندانه نمیتوان مردم را درک کرد ، اعمال قدرت نمود و تصمیم سرنوشت ساز گرفت . بنأ مطالعه و تحقیق این شیوه رهبری از اهمیت قابل ملاحظه ای برخوردار است. دلیل آن این است که یک سازمان و یک جامعه نمیتواند بدون یک رهبر باشد. با درک عمیق از رهبری خردمندانه رهبران سازمانها و جامعه میتوانند تغییر در رفتار ها و عملکرد شان وارد کنند. به ویژه

محصلین حقوق و سیاست که تقدیم به جامعه میشوند و در راس رهبری سازمانها و جامعه قرار میگیرند، قبل از اینکه به انجام امور آغاز نمایند بهتر است این شیوه رهبری را یاد بگیرند. سایر افراد و علاقه مندان نیز، میتوانند به معلومات خویش پیرامون رهبری خردمند بیفزایند.

این تحقیق رهبران سازمانها و جامعه افغانستان را کمک میکند که با تغییر در رفتارهای خویش اصول جدید رهبری را بی آموزند و نقش موثر و مثمیری را در تولیدات سازمانها و شگوفایی جامعه ایفا نمایند. نگارنده یقین دارد که درک رهبری خردمندانه یک ضرورت تمام جوامع بشری و به خصوص جامعه افغانستان که تشنه رهبری سالم است، میباشد. چونکه خلاقیت، بقا، رشد و اضمحلال سازمانها و جامعه به نحوی با این شیوه رهبری گره خورده است.

بیان مسأله :

مشاهده میشود که رهبری در رشد و شکست جوامع و سازمانها تاثیر قابل ملاحظه ای داشته است. این رهبران بوده اند که سبب اصلی تحولات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بوده اند. همین رهبران یا اینکه جامعه را به انکشاف و توسعه سوق داده اند و یا سبب عقبگرد جامعه شده اند. اما سؤال اینجاست که کدام رهبران؟ آیا رهبرانی که بدون خرد جامعه و سازمان را هدایت نموده اند و یا رهبران خردمند؟ وقتی که بحث از رهبری خردمند میشود، مشکل در این است که متاسفانه پیرامون رهبری خردمند که عنوان مقاله نگارنده میباشد مطالعات و تحقیقات قابل ملاحظه ای صورت نگرفته است.

حالآنکه تاریخ گویای این حقیقت است که هر جامعه و ملتی که از رهبری خردمندانه برخوردار بوده است، به همان پیمان به سوی رشد و تعالی گام برداشته و به سرمنزل مقصود رسیده است. اما برعکس ملل و جوامعی که سرنوشت کارشان به دست مدیران و رهبران ضعیف و ناتوان قرار داشته است، هیچ رشد و توسعه ننموده اند. بر این اساس بحث رهبری خردمندانه یکی از موضوعات مهم در علوم سیاسی و مدیریت بوده است.

رهبری کردن با خرد سیاسی جوامع را به شگوفایی سوق می دهد. بناً قبل از اینکه دریچه بحث ها را پیرامون مفهوم رهبری آغاز کنیم بهتر است در وهله اول توضیح کوچکی پیرامون کلمه خرد و خردمندانه داشته باشیم. در مورد مفهوم خردمندانه فیلسوف ها، روانشناسان، رهبران روحانی، شعرا، دانشمندان و تعداد دیگری از نظریه پردازان استدلال های خویش داشته اند. فرهنگ دهخدا مفاهیم ذیل را از خرد ارایه میکند: خرد به معنی عقل، ادراک، تدبیر، فراست و هوش. فیلسوف یونانی ارسطو معتقد است که خرد تجربی یا هوشکاری یک عادت فضیلت است که به اساس آن تصامیم ساخته میشود و به آن عمل میشود، که در آن تجربه و حکمت تجربی نیاز است. (لغتنامه دهخدا). اما رهبری خردمندانه در یک سازمان فرایند رهنمایی و هدایت عاقلانه رفتار مردم در یک محیط کاری میباشد. (Patrick Kim Cheng Lo10w,2014:1)

با توجه مطالب و موضوعات فوق که تذکر داده شد، تحقیق پیرامون رهبری خردمندانه یک نیاز مبرم جامعه است که یک الگوی جدید رهبری برای دانشمندان، دوستداران مطالعه رهبری و علاقه مندان رهبری کردن هستند میباشد.

پیشینه تحقیق

توسعه و انکشاف سازمانها و جوامع امروز و در گذشته به قسمی با رهبران خردمند ارتباط مستقیم و غیر مستقیم داشته است. رهبران خردمند افراد تاثیر گذاری بوده اند که جوامع و سازمانها را به قله های موفقیت رسانیده اند. با وجود اهمیت قابل ملاحظه رهبری خردمندان، اما تا حال متأسفانه به گونه علمی و تحقیقی پیرامون این شیوه رهبری تحقیقات صورت نگرفته است. به خصوص هنگام مطالعه کتب رهبری به زبان دری نگارنده نتوانست مشخصاً کدام کتاب یا مقاله ای در زمینه دریافت نماید. اما مقالات و کتب به زبان انگلیسی به گونه ای پیرامون رهبری خردمند اشاراتی داشته اند. مقاله ای تحت عنوان " Brain- Wise Leadership " یا رهبری خردمند پیرامون استراتژی ها و ویژه گی های لازمی رهبران که موثر باشند و به عنوان یک رهبر نقش بازی نمایند بیاناتی داشته است. این کتب می نگارد که اگر رهبر تاثیر گذار بر مردم باشد و به اهداف سازمانی برسد باید که همین ویژگی ها را انشکاف بدهد. این ویژگی ها شامل شناخت مردم، اعمال قدرت و صلاحیت عادلانه، تفویض اختیار همکاران و تصمیم گذاری خوب میباشد. رهبران قوت ها و ضعف های شان را میدانند و آنها را خردمندان مورد استفاده قرار میدهند (Carole Murphy and others: 2013).

رساله تحت عنوان " Wisdome, Knowledge and Leadership – Aspiring to be a knowledgeable Leader or a wise Leader " شما مشتاق رهبر دانشمند هستید و یا رهبر خردمند؟ بحث رهبری را با سوالات پیرامون رهبری، رهبری عقلانی و دانشی آغاز نموده است (Cheng Low and Patrick Kim :2014).

بنابا توجه به موارد فوق مطالعات دقیق و همه جانبه پیرامون این موضوع صورت نگرفته است. در این تحقیق میخواهیم به مواردی دقت کنیم که از آن چشم پوشی شده است. این موارد انکشاف بعضی از اصول و روشهایی است که رهبران خردمند در رفتار های خویش آنها استفاده کرده اند و به قله های موفقیت رسیده اند.

ضرورت و اهمیت

1. رهبران جامعه افغانستان با مطالعه تحقیق انجام شده پیرامون رهبری خردمندان میتوانند در رفتارهای شان تغییرات مثبت را وارد نمایند. این تغییرات باعث شکوفایی جامعه ما میگردد. افغانستان نیازمندی رهبران خردمند را دارد که بتواند سرنوشت ملت را به گونه مثبت آن رقم بزند. خرد و عقل جاگزین رهبری احساساتی گردد. اینجاست که اهمیت و ارزش رهبری خردمندان بیشتر قابل محسوس است.
2. مطالعه این رهبری برای نگارنده که علاقه مند تدریس رهبری میباشد اهمیت ویژه ای دارد.
3. بررسی اصول رهبری خردمند در افغانستان در انکشاف مضمون اصول رهبری نقش و اهمیت قابل ملاحظه دارد. استادان این مضمون از این تحقیق استفاده بهینه می نمایند. میتوانند شیوه جدید رهبری را در جمع سبک های رهبری علاوه نمایند.
4. برای مدیران سازمانها، شرکت ها، اتحادیه ها و احزاب نیز نمونه جدید رهبری تقدیم میگردد. در راستای تولیدات، آسایش و رفاه جامعه اهمیت قابل ملاحظه و شگرفی دارد.

۵. سیاست خارجی و داخلی کشور افغانستان ، پیشرفت های اقتصادی ، سیاسی ، فرهنگی ، اجتماعی و جمعیتی افغانستان با رهبری خردمندان پیوند ناگسستنی دارد.

هدف اصلی تحقیق : (۱) بررسی اصول رهبری خردمندان در جامعه و سازمانها که محققین ، استادان و محصلین را در عرصه انکشاف مضمون اصول رهبری کمک کند. (۲) الگوی خوبی برای علاقه مندان رهبری که میخواهند نقش بارزی را در اداره و رهبری جامعه و سازمانها ایفا نمایند بوده باشد. (۳) دریافت آگاهی های لازم و ضروری به رهبری خردمندان که تا هنوز پیرامون آن به لسان دری تحقیقات صورت نگرفته است و (۴) شوق و علاقه با مطالعه رهبری خردمندان که نیاز مبرم جامعه افغانستان است.

سوال تحقیق: رهبران خردمند دارای کدام ویژگی ها هستند و چطور نسبت به دیگران موفق هستند؟
فرضیه : رهبران خردمند با دانش و عقلانیتی که دارند، نسبت به دیگر رهبران ، جامعه و سازمانها را بطور بهتر آن به قله های موفقیت میرسانند.

روش انجام تحقیق: در انجام این تحقیق از روش توصیفی و تحلیلی استفاده به عمل می آید. شیوه تحقیق بیشتر کتابخانه یی است مواد از کتب ، مقالات ، مجلات جمع آوری میشود و در یک نظم خاص آورده میشود و سپس مورد تحلیل قرار میگیرد.

مفاهیم رهبری خردمندان

تعریف رهبری: به گفته جرج تری رهبری عبارت است از فعالیت تاثیرگذاری بر مردم به طوری که از روی میل و رضایت برای هدف های گروه تلاش کند (جهانبانی ، ۱۳۹۶: ۱۳۱). در تمام کتب و مقالات وقتی رهبری را مطالعه می کنیم به این نتیجه میرسیم که رهبری یعنی مفهوم توانایی نفوذ بر دیگران طوری که دیگران را به انجام یک امر و رسیدن به هدف و یا اهدافی تشویق کنیم ؛ زیردستان و پیروان از آن اطاعت نمایند. اما شیوه های این تاثیر گذاری متفاوت است بعضی از رهبران معیار نوع رهبری خویش را استبدادی ، مشارکتی، دیپلماتیک ، بیوروکراتیک و به حال خود واگذار قرار میدهند. در حالیکه کمتر رهبران هستند که به رهبری خردمندان معتقد هستند. برای دانشمندان ، رهبران و محققین رهبری خردمندان موضوع جدیدی است. بناً ضرورت است که مفهوم رهبری خردمندان را با درک خرد آغاز کنیم.

مفهوم خرد: فرهنگ دهخدا خرد را به معنی عقل ، ادراک و دریافت می پندارد. (فرهنگ دهخدا). دانشمند ایرانی بنام منصوریان تاکید میکند که بین عقلانیت و خرد باید تفکیک قائل شد. موصوف به این باور است که خرد اطلاعات و دانش است. بنا بر این آدم خردمند ابتدا برخوردار از دانش و اطلاعات است. اما این برخورداری همراه با توانمندی ویژه ای است که به او امکان استفاده بهینه از دانش و اطلاعات را میدهد. بنا بر این ، در این تعریف انسان خردمند هم دانشمند است و هم مطلع البته منظور منصوریان از دانشمند معنای معمول آن نیست بلکه مرادش انسان برخوردار از دانش مرتبط با موضوع و مطلع از منابع اطلاعاتی موجود است. اما این شرایط لازم اند ولی کافی نیستند. خردمندی چیزی فراتر از دانش واطلاعات است. بنا بر این می توان گفت که وجه کاربردی خرد آن را از عقلانیت متمایز می کند. اگر از منظر ادبیات به این دو اصطلاح نگاه کنیم نیز مفید

است. مثلاً فردوسی و خیام که یکی از پرچمداران تاریخ هستند بیش از همه در باب خرد صحبت کرده اند نیز بر این نکته تاکید دارند. فردوسی می گوید((خرد بهتر از هر چه ایزد بداد/ ستایش خرد را به از راه داد؛ خرد رهنما و خرد رهگشا/ خرد دست گیرد به هردو سرا)).(خبرگزاری مهر : ۱۳۹۸).

تا این قسمتی از نوشتار مفهوم رهبری و خرد دانسته شد. در این قسمت بحث خویش را پیرامون رهبری خردمندانه ادامه میدهیم.

مفهوم و تعریف رهبری خردمندانه

مریم وبستر خرد را به عنوان دانش تعریف کرده است که توسط به دست آوردن چندین تجربه در زندگی به دست می آید، توانایی های طبیعی که دیگر مردم توانایی درک آنها ندارند و دانشی که مناسب است که درست قضاوت شده است.

برای درک نظریه رهبری خردمندانه ، نظریه سوسا را به بررسی میگیریم. سوسا معتقد است که رهبری بیشتر ویژگی های شخصیتی است. این نتیجه انکشاف ویژگی هایی است که مردم را برای رسیدن به اهداف سازمانی القاء نمود. این ویژه گی ها شامل درک مردم ، اعمال قدرت و صلاحیت بطور عاقلانه و خردمندانه ، صاحب اختیار قرار دادن همکاران و یک تصمیم گیری سرنوشت ساز خوب است. رهبران قوت ها و ضعف های خویش را میدانند و بطور خردمندانه آنها استفاده می نمایند. در ذیل به بعضی ویژه گی های سودمند رهبران اشاره میشود که این ویژگی ها در وبسایت پروژه استفن سیس مورد بحث قرار گرفته است :

۱. صداقت – یک رهبر سودمند صداقت و خلوص نیت را در تمام اعمالش تظاهر میکند ، چونکه رفتارهای فریبنده راستی را القا نمیکند.
۲. کارآمدی و شایستگی – یک رهبر سودمند شایسته است. اعمال آن مبتنی بر اصول اخلاقی و دلایل میباشد.
۳. آینده نگری- یک رهبر موثر اهداف را تنظیم کرده و برای آینده دیدگاه دارد. رهبران موثر در مورد اینکه چی میخواهند و چطور آنها به دست می آورند تصور و نقشه های ذهنی دارند.
۴. القاء نمودن- یک رهبر موثر اعتماد را به نمایش میگذارد ، وقتی که ضرورت باشد آنها اعمال میکنند.
۵. هوشیاری – یک رهبر موثر، دانا و با هوش میباشد. آنها برای درک مشکلات و معضل ها میخوانند ، مطالعه میکنند و جستجو میکنند.
۶. خالی از اغراض – یک رهبر موثر با دیگران بطور مناسب آن رفتار میکند.
۷. روشنفکری – یک رهبر موثر تفاوت ها را جستجو میکند.
۸. دلیری و جرات- یک رهبر موثر پشت کار و استقامت دستیابی به اهداف را بدون در نظر داشت موانع آن دارد و هنگام فشار ها متانت و آرامش خود را با اعتماد حفظ و به نمایش میگذارد.
۹. صریح و روراست – یک رهبر موثر برای تصمیم گیری خوب قضاوت قابل پذیرش میگیرد.

۱۰. خلاق و دارای قوه تصور زیاد- یک رهبر موثر تحول آفرین مناسب است (Carole Murphy ,2013: 1-2).

رهبر خردمند را نوناکا و تاکئوچی معرفی کردند. آنها شش قابلیت را برای رهبر خردمند برشمردند (۱) رهبران خردمند تنها زمانی تصمیم گیری میکنند که تعیین کنند چه چیزی برای سازمان یا جامعه خوب است. رهبر خردمند آرمانگراست و آنچه را که از نظر او برای شرکت و جامعه درست و خوب است، انجام خواهد داد (۲) آنها به سرعت ماهیت هر موقعیت یا مسئله را میفهمند و به صورت شهودی ماهیت و مفهوم کارکنان، اشیا و رویدادها را درک میکنند. رهبر خردمند فیلسوفی است که ماهیت مسئله را درک میکند و از مشاهدات تصادفی، نتیجه گیریهای کلی انجام میدهد (۳) به طور مستمر، مفاهیم مشترک رسمی و نیز غیر رسمی را برای مدیران و کارکنان ایجاد میکنند تا از طریق تعاملات شان معنی و مفهوم جدیدی را بسازند. استاد هنرمندی است که موضوع های کلیدی را در لحظه درک میکند و بیدرنگ نسبت به آنها اقدام می کند (۴) آنها میدانند که چگونه از استعاره ها و داستانها برای تبدیل تجربه های واقعی شان به دانش ضمنی افراد و گروهها استفاده کنند. رهبر خردمند داستان سرایی است که از استعاره ها، داستانها و سخنرانیها استفاده میکند (۵) آنها قدرت سیاسی را برای گرد هم آوردن افرادی که هدف های متعارض دارند به کار میبرند تا در آنها برای اقدام، انگیزه ایجاد کنند. سیاستمداری است که میتواند مردم را نسبت به یک اقدام برانگیزاند (۶) آنها توسعه خرد عملی و کاربردی را از طریق کارآموزی و مربی گری در کارکنان، به ویژه در کارکنان خط مقدم، ترغیب میکنند. معلمی با ارزشهای خوب و اصول قوی است که دیگران از او یاد میگیرند (صمدی، ۱۳۹۸: ۱۶۹-۱۷۰).

رهبری خردمند از دیدگاه اسلام

رهبری خردمند در منابع اسلامی به عنوان رهبری حکیمانه مورد بحث قرار گرفته است. برای درک این مطلب ضروری است حکمت دانسته شود. حکمت به معنی دانایی، علم و دانشمندی است. در نظریه رهبری حکیمانه اسلامی، رهبر دارای ایمان، باورها و اعتقادات (ملکات نفسانی) مذهبی است. این باورها و اعتقادات، مبنای رفتارها (یا سبک های) رهبری هستند. رهبری حکیمانه برخاسته از هوشمندی، خردمندی و حکمت شخص رهبر است.

اساس حکمت رهبری

رهبری حکیمانه اسلامی بر پایه راستی و درستی رهبری استوار است؛ یعنی مبتنی بر باورها، ارزش ها، نیات، گفتار، کردار و رفتار راست و درست رهبر است؛ رهبری حکیمانه اسلامی بر اصول عزت، حکمت و مصلحت بنیان نهاده شده است یعنی رهبری حکیمانه در تعامل سازنده بر جهان (مانند سایر جوامع، سازمان ها، مردم و محیط پیرامونی)، ارتباطی عزتمندانه و عزتمدارانه، حکیمانه و مصلحت گرایانه دارد. در تصمیم گیری ها باید مصلحت را در نظر داشت؛ مصلحت از عقل تبعیت میکند. عقل یعنی اینکه نفع و ضرر را تشخیص داد، نفع اکثریت را شناخت و در جهت آن اقدام کرد.

خداوند ج در کتاب پاکش پیرامون حکمت چنین می فرماید: ادع الی سبیل ربک بالحکمت و الموعظه الحسنه و جادلهم بالتی هی احسن ان ربک هو اعلم بمن ضل عن سبیله و هو اعلم بالمهتدین ترجمه: با حکمت و پند نیکو (مردم را) به راه پرودگارت دعوت نما، و با روشی که نیکوتر است، با آنها بحث و مناظره کن، بی تردید پرودگارت به حال کسی که از راه او گمراه شده است؛ دانا تر است، و نیز او به هدایت یافتگان، داناتر است (القران کریم، سوره النحل: ۱۲۵). آیه قران کریم شیوه رهبری را برای حضرت پیامبر اسلام (ص) یاد میدهد که پیامبر اسلام ص در شیوه رهبری خویش از حکمت و نیکویی استفاده کند. بدون شک پیامبر اسلام ص حکیم بود و حکیمانه مردم را رهبری میکرد. در نوع رهبری اش از دساتیر و حکمت و معجزه ای که برایش اعطا شده بود استفاده میکرد و مردم را به سوی راه راست هدایت میکرد.

رهبری حکیمانه اسلامی انسانگراست؛ انسانگرایی به معنای کمال معنوی و کمال الهی (سعادت) انسان (با توجه به ارزشهای معنوی و الهی انسانی). رهبری حکیمانه اسلامی کمالی را برای فرد، سازمان و جامعه مدنظر قرار میدهد که معنوی و الهی است؛ و در راستای مغفرت و عبودیت خداوند است. در این نظریه، آن چیزی که رهبردر جستجوی آن است، سعادت انسان (کارکنان) است؛ و علاوه بر آخرت، کیفیت زندگی مادی انسان را نیز در بر میگیرد؛ که در راستای معرفت و عبودیت خداوند باشد. در اندیشه غربی، انسان دارای ارزش ایزاری است؛ به این معنی که انسان ایزاری است در دست مدیریت، برای دستیابی به هدفها و توسعه سازمان و جامعه. درحالی که در اسلام، کرامت، کمال و سعادت انسان، دارای ارزشی نهایی و غایی است (همان).

در بحث رهبری به اساس مطالعات ما رهبری خردمندان و حکمیانه از نقطه نظر مادی به مغز انسان ارتباط دارد. بنأ برای رهبری سالم خردمندان مغز رهبر باید بطور سالم تغذیه گردد. بنأ ضرورت است که استراتژی تقویه مغز را به بررسی بگیریم:

استراتژی مدیریت خودی و مهار انرژی شخصی:

رهبران اکثراً متوجه خود نمی باشند. آنها به حدی مشغول انجام امور میباشند که ضرورت های خود را فراموش می کنند. آنها خواب کافی نمی کنند، آنها بطور منظم تمرین و خوراک نمی نمایند. بعضی اوقات آنها فامیل خویش را فراموش می کنند به خاطر کار های زیاد. آنها این را درک نمی نمایند که پریشانی چقدر بدن و فامیل شان را متاثر میسازد. برای موثریت رهبری در ذیل چند پیشنهاداتی است که چطور میتوان سلامتی بدن و مغز را حفظ نمود:

۱. خوردن غذا برای انجام امور

۲. به خاطری که ما همیشه به خاطر مغز ما ارزیابی می شویم ما علاقه مند هستیم که نقش انرژی فیزیکی را در انجام امور به بحث بگیریم. انرژی فیزیکی اساسی ترین منبع محرک تمام زندگی ما است. (فیزیکی، روانی، احساسی و معنوی). غذا تنها مواد سوخت بدن نیست، این یک تغییر قابل ملاحظه در ساختار بدن دارد. بطور مثال شربنی طوری بدن شمارا متاثر میسازد که متفاوت از سیب فکر کنید و امور را انجام بدهید. در سطح متوسط گلوکوس جمع اکسیجن مساوی به انرژی. نتیجه گلوکوس کم مرض کم شدن

قند خون (خوب آلودگی ، روانی ، سردردی ، عصبانیت، خستگی بدنی ، دیپریشن و کمبود تمرکز را به بار می آورد.

۳. اکسیجن - نمونه تنفس

۴. ضرورت اکسیجن این است که گلوکوس را به انرژی تبدیل کند ، بنأ دیگر راه توان بخشیدن بدن نظارت از تنفس است که باید بکنیم. بدن انسان اکسیجن را ذخیره کرده نمی تواند، بنأ این مهم است که چی قسم اکسیجن را بگیریم که باعث افزایش انرژی بالقوه گردد. وقتی که ما تحت فشار میباشیم این مهم است که نفس عمیق اما آهسته بگیریم که آرامش و اعتماد خود را حفظ کنیم.

۵. بهبود متناوب - شکستادن فشار و خستگی

۶. یکی از ضرورت های اساسی بشر این است که انرژی را ترمیم و مصرف کنیم. توازن فشار و ترمیم دوباره برای انجام امور با درجه بالا مهم است. آموزش های با فاصله نسبت به آموزش های دومدار ترجیح داده میشود.

۷. کیفیت و کمیت خواب

۸. بیشتر از دوسوم نفوس جهان ۷ - ۸ ساعت در شب خواب نیاز دارند.دیگران بیشتر نیاز دارند و ۲۰٪ مردم ۶ ساعت یا کمتر خواب نیاز دارند. بطور فزیولوژی خواب دوکان ترمیم مغز و بدن است. بیشترین تکمیل کننده ترمیم دوباره در خواب عمیق اتفاق می افتد. اگر شما اسومونیا داشته باشید بعضی استراتیژی ها برای افزایش خواب عمیق شامل تمرین های اکسیجن زا در جریان روز است که شما مصرف الکل و کافین را در شب قطع کنید. دیگر پیشنهادات برای خواب بهتر ایجاد ساعت های منظم خواب ، نواختن موسیقی که بتواند خواب را افزایش دهد و بعضی تمرینات آرام کننده مثل نفس عمیق ، تخنیک های آرام سازی عضلات و تصورات میباشد. از قرص های خواب آور اجتناب کنید به خاطریکه آنها مقدار خواب عمیق را که شما میکنید کاهش میدهد.

۹. تمرین - تمرین به خاطر کار بهتر

۱۰. متناسب بودن اندام فزیک مساوی است به قوی بودن روان و مغز انسان. عملکرد خوب متقاضی انرژی است و کسی بدون گسترش استقامت فزیک نمیتواند مهارت های روانی خویش را گسترش دهد. مغز انسان ۲۵٪ انرژی وجود را به مصرف میرساند و بیرون از خون بدن در یک لحظه تهیه میشود. حتی تمرین فزیک معتدل ظرفیت استعداد را با انتقال خون و اکسیجن به مغز افزایش میدهد. این همچنان سطح نورفینرین را افزایش میدهد نسبت به هوشیاری و قوی بودن. این اندورفین را افزایش داده که باعث کاهش درد شده و لذت و آرامش میشود. تمرین همچنان مواد کمیای را تولید میکند که انساج مغز را ترمیم کرده و از خرابی بیشتر جلوگیری میکند. تمرین های بدنی که اکسیجن بدن را تشدید میکند متقاضی نفس عمیق برای ۲۴ ساعت ۴ وقت در هفته برای استقامت و سفتی مغز مهم است.

(Murphy, 2013:8-10)

یافته های تحقیق

۱. در این تحقیق دریافته‌ام که رهبران خردمند برای خدمات موثر و مثمر در قسمت صحت و سلامت خویش نیز توجه نمایند. چون یک رهبر سالم منجر به یک جامعه سالم میشود. بنأ رهبر خردمند برای سلامت خویش استراتژی داشته باشد.
۲. در این تحقیق دریافته‌ام که پیرامون این نوع رهبری تحقیقات لازم به زبان فارسی صورت نگرفته است. بنأ علمای علم مدیریت، سیاست و اقتصاد با جستجوی بیشتر میتوانند این شیوه رهبری را انکشاف دهند و به بازار اداره و رهبری جامعه عرضه نمایند. چه بهتر است که در کنار سایر شیوه های رهبری به رهبری خردمندانه نیز توجه بیشتر شود.

مباحثه

رهبری خردمند را در منابع اسلامی مترادف با رهبری حکیمانه میدانند. آیا تفاوتی میان رهبری حکیمانه و خردمندانه وجود دارد؟

مناقشه

یافته های تحقیق نشان میدهد که رهبر خردمند نه تنها شب و روز مشغول خدمتگذاری مردم است بلکه نیاز است متوجه خود نیز باشد. غذای کافی، خواب منظم و تمرین منظم عوامل مهم بازدارنده از امراض است که رهبران نسبت به بی توجهی به خود به آن مبتلا میشوند. رهبران بیشتر از دیگران نیاز به پرورش و آرامش دارند. اگر مغز رهبر خوبتر تغذیه نگردد نمیتواند به طور احسن به امور کاری رسیدگی نماید. بنأ برای اینکه رهبر، خردمند شود باید که متوجه صحت، سلامت و فامیل خود که بستر سکون و آرامش رهبر است باشد. سوال اینجاست اگر رهبر خردمند مشغول خود باشد ممکن جامعه را فراموش کند و به امور مردم رسیدگی نتواند نماید. بدون شک سوال بجاست. اما رهبر خردمند مردم را فراموش نمی کند. رهبری بدون مردم ارزش ندارد. این مردم است که بزرگترین رهبران را میسازند. اما تفاوت میان رهبر خردمند و سایر رهبران این است که رهبر خردمند یک نوع تعادل را میان مردم، خود و فامیل خود در نظر میگیرد.

علاوه از موارد فوق در متون اسلامی مترادف رهبری خردمند، رهبری حکیمانه مورد استفاده قرار گرفته است. کلمه خرد مفهوم دانش را افتاده میکند. در حالیکه حکمت هم مفهوم علم را افاده میکند. اساس هردو کلمه یکیست یعنی علم است. یعنی رهبر خردمند و حکیمانه نمی تواند بدون علم رهبری خویش را توجیه نماید. اما رهبر حکیم مبتنی بر عقل مصلحت ها را نیز در نظر میگیرد.

نتیجه گیری

در نتیجه تحقیق میتوان به این نکته اشاره نمود که رهبری خردمند یک الگوی خوبی از رهبری ها در سطح جوامع سنتی و مدرن است. از خرد و عقلانیت نباید چشم پوشی کرد. رهبری خردمند با زندگی اجتماعی ، سیاسی ، اقتصادی و فرهنگی انسان ها و بطور کل با اداره کنندگان جامعه و سازمانها ارتباط دارد. رهبران خردمند با تصمیم گیری خردمندانه خویش جامعه و سازمان را به کارایی سوق میدهد .

نقش رهبران خردمند در تغییرات و تحولات تاریخی ، پیروزی ها و شکست ها ، ویرانگری ها و سازندگی ها و رشد و تکامل جامعه انسانی همواره محسوس بوده است. خرد در بسیار از اوقات میتواند احساسات را مهار کند. تصمیم گیری های احساسی سازمانها و جوامع را به نا بودی ها سوق میدهد. بناً رهبری خردمند ضرورت جوامع بشری است که رهبران این نوع رهبری را سرمشق زندگی خویش قرار بدهند.

پیشنهادهات

۱. برای تمام اداره کنندگان سازمانها و رهبران مردمی توصیه میکنم که نوع رهبری خردمند را الگوی زندگی خویش قرار بدهند. هرچند تحقیق و مقاله حاضر که شما میخوانید کفایت کننده نیست. بناً بهتر است پیرامون این نوع رهبری تحقیقات بیشتر صورت گیرد.
۲. رهبری خردمندانه شامل مفردات درسی مضمون اصول رهبری در دانشکده حقوق و علوم سیاسی شود. اگر به این نوع رهبری توجه نشود به این معنی است که ما توجه به کالبد و مهارت انسان کرده ایم اما مغز انسان که کالبد را رهبری میکند آنرا فراموش کرده ایم.

مأخذ

قرآن کریم

ادیر، جان (۱۳۹۵) ؛ روشهای رهبری پیامبر اکرم ص ؛ ترجمه حسین حسن زاده ، کابل : سعید.

المور، تیم (۱۳۹۳) ؛ روشهای رهبری ؛ ترجمه محمد عارف نورزایی ، کابل : رحمت.

خبرگذاری مهر (۱۳۹۸). هوش همان خرد ابزاری است تفاوت عقل پرماتستی با عقلانیت ارسطویی؛ ۱۳۹۸.

دهخدا : لغتنامه

رضایان ، علی و حمید رضا اسمعیلی گیوی و عباس ابراهیمی (۱۳۸۸) ؛ ((ارایه الگوی شکل گیری رهبری کاریزماتیک در سازمان از دیدگاه مدیریت برنامه ریزی راهبردی)) ، نشریه مدیریت دولتی ؛ شماره ۳ .

شرعیتمداری، مهدی، اصول ومبانی مدیریت، ص ۱۲۵، چاپ اول، انتشارات کوهسار، تهران، سال ۱۳۸۵ .
فرهیخته، شمس الدین (۱۳۷۹) ؛ واژه ها و اصطلاحات سیاسی- حقوقی ، انتشارات زرین - بهار شمالی ، شهید کارگر .

کانگر؛ جی ای و رابیندران کانانگو (۱۳۹۰) ؛ رهبری فرهنگ در سازمانها ؛ ترجمه سید وحید کمالیان مهریزی و حمید رضا اسمعیلی گیوی ، تهران: سمت.

Dr. Patrick Kim Cheng Lo10w : Wisdom , knowledge and Leadership Aspiring
to Be a Knowledgeable leader or a Wise leader:2014

Carole, Murphy (2013). “Brain- Wise Leadership “. {on Line } Available :
<http://www.jielusa.org/>

HirotaKa, Takeuchi (2013). “Wise Leadership and Wise Capitalism”. { on
Line } Available

Studying the indicators of Wisely Leadership

By: Assistant Prof. Noor Mohammad Hashmat
Department of Public Law
Faculty of Law and Political Science
Albironi University

Abstract

Argument of wisely leadership is an issue which generally relate with socio-political, economic and cultural life of human and administrators of societies and organizations. Wise leaders with their wisely discussions lead the society and organization efficiency.

Wisely leaders play their key role on the historical evolution, victories, and failures, damages and constructions , development and evolution of human being societies.

Therefore, it is very necessary to research in this kind of leadership in Afghanistan. Both organizations and government institutions can use it. The aim of the writer is that all leaders and managers may adjust their behaviors on the principles of this kind of leadership. Thus, this article will clear the ways of wisely leadership for the leaders .

In this research qualitative and analytical methods of research will be used. We will use methods of library facilities, law and international documents will be used.

Key words: Leadership, Wisely, scholarly, Management, Organization, Administration